

MAHSULOT ISHLAB CHIQRISH JARAYONIDA MAHSULOT TANNARXINI KAMAYTIRISH HAMDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

*O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
BANK-MOLIYA AKADEMIYASI
Buxgalteriya hisobi va audit kafedrası
Mustaqil izlanuvchisi
Jumaqulov Temur*

Annotatsiya: Mahsulot ishlab chiqarish jarayonida mahsulot tannarxini kamaytirish hamda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bugungi kundagi eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobatning keskinlashuvi, resurslarning chegaralanishi, hamda zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalarining jadal rivojlanishi korxonalardan o‘z faoliyatini takomillashtirishni, ishlab chiqarish tannarxini minimal darajada ushlab turishni talab etmoqda. Tannarx – bu mahsulot ishlab chiqarishga ketgan to‘liq xarajat bo‘lib, u ishlab chiqarish xarajatlari boshqarishda va yakuniy mahsulot narxining bozordagi raqobatbardoshligini belgilashda katta ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: tannarxni kamaytirish, ishlab chiqarish samaradorligi, resurslarni tejash, ilg‘or texnologiyalar, ishlab chiqarish xarajatlari, mehnat unumdorligi, avtomatlashtirish, sifat nazorati, logistika samaradorligi, boshqaruv optimallashtirish.

Аннотация: Снижение себестоимости производства и повышение эффективности производственного процесса являются одними из наиболее актуальных задач современности. В условиях рыночной экономики усиление конкуренции, ограниченность ресурсов и стремительное развитие современных производственных технологий требуют от предприятий совершенствования своей деятельности и минимизации производственных издержек. Себестоимость – это полная стоимость производства продукции, имеющая большое значение для управления производственными затратами и определения конкурентоспособности конечной цены продукта на рынке.

Ключевые слова: снижение себестоимости, эффективность производства, ресурсосбережение, передовые технологии, производственные издержки, производительность труда, автоматизация, контроль качества, эффективность логистики, оптимизация управления.

Abstract: Reducing the cost of production and increasing production efficiency in the production process is one of the most pressing issues today. In a market economy, the intensification of competition, resource constraints, and the rapid development of modern production technologies require enterprises to improve their activities and keep

production costs to a minimum. Cost is the full cost of producing a product, which is of great importance in managing production costs and determining the competitiveness of the final product price in the market.

Keywords: cost reduction, production efficiency, resource saving, advanced technologies, production costs, labor productivity, automation, quality control, logistics efficiency, management optimization.

KIRISH

Tannarxni kamaytirish yo'llarini belgilash uchun, avvalo, ishlab chiqarish jarayonini chuqur tahlil qilish, xarajatlar tuzilmasini to'la tahlil etish, hamda mavjud resurslardan samarali foydalanish zarurligini anglash darkor. Muhim jihatlardan biri sifatida resurslar sarfini optimallashtirish hisoblanadi. Ishlab chiqarishda xom-ashyo va materiallarni tejash, ularning isrofini bartaraf etish, keraksiz chiqindilarni minimallashtirish, ishlab chiqarish jarayonining har bir bosqichida samarali nazoratni yo'lga qo'yish tannarxni kamaytirishda asosiy omillar sanaladi. Misol uchun, yuqori sifatli, ammo narxi nisbatan past bo'lgan xom-ashyodan foydalanish, ishlab chiqarish uchun kerakli bo'lgan materiallarning optimal nisbatini to'g'ri tanlash, ishlab chiqarishda avtomatlashtirilgan texnologiyalardan keng foydalanish, ishlab chiqarish jarayonining barcha qismlarini muvofiqlashtirib boshqarish, yaroqsiz mahsulotlar va chiqindilar miqdorini kamaytirish alohida e'tibor talab qiladi. Xarajatlarni kamaytirishda mehnat unumdorligini oshirish jarayoni ham muhim hisoblanadi. Mehnat unumdorligi yuqori bo'lgan ishlab chiqarish tizimi mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshiradi, ya'ni kamroq vaqt, kamroq resurs va kamroq energiya sarflab ko'proq mahsulot ishlab chiqariladi. Bunday natijaga erishish uchun korxonada ishchi-xodimlarning malakasini oshirish, ularni samarali boshqarish tizimini joriy qilish, motivatsion tizimni to'g'ri yo'lga qo'yish va muntazam ravishda malaka oshirish kurslarini tashkil etish katta ahamiyatga ega. Ishchi kuchining mehnat unumdorligini oshirish ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga bevosita ta'sir qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Xarajatlarni kamaytirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda ilg'or texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ilg'or texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini soddalashtiradi, avtomatlashtirish darajasini oshiradi va inson omilini kamaytirish orqali sifatli va tejamkor ishlab chiqarish imkonini beradi. Korxonalar ishlab chiqarish texnologiyasini muntazam takomillashtirib borish, mavjud uskunalarni zamonaviy va energiya tejaydigan turlari bilan almashtirish, ishchi joylarda mexanizatsiyani kuchaytirish orqali ishlab chiqarish samaradorligini yanada oshirishi mumkin. Bular muayyan ma'noda dastlabki sarmoya talab etishi mumkin, ammo uzoq muddatda yuqori iqtisodiy samara beradi. Tashkiliy-texnik chora-tadbirlarni ko'rish ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bunday

chora-tadbirlar qatoriga ishlab chiqarish liniyalarining yangilanishi, ishlab chiqarishni qayta loyihalash, ishlab chiqarish bosqichlari o'rtasidagi uzviylikni mustahkamlash, mehnat jarayonlarini to'g'ri tashkil qilish kiradi. Ishlab chiqarish tizimidagi islohotlar mahsulot ishlab chiqarish hajmining oshishiga, xarajatlarning kamayishiga va natijada mahsulot tannarxining pasayishiga olib keladi. Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan to'liq foydalanish, elektron boshqaruv, ishlab chiqarish statistikasi va hisob-kitoblarni onlayn tizimlar asosida yuritish, tez va tezkor boshqaruvni ta'minlash orqali korxona resurslarini yanada samaraliroq boshqarish mumkin [1].

Ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri – bu sifatni boshqarish tizimini takomillashtirish hisoblanadi. Mahsulot sifati yuqori bo'lsa, talab ham yuqori bo'ladi, ishlab chiqarilgan mahsulot raqobatbardosh bo'ladi va tannarxdan tashqari yuqori sotuv hajmiga erishiladi. Sifatni boshqarish tizimlarini joriy qilish orqali ishlab chiqarish jarayonida yuzaga keladigan nosozlik va nuqsonlarni oldini olish mumkin, shu bilan birga chiqindi va ortiqcha xarajatlarning oldini olishga erishiladi [2].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Mahsulot tannarxini kamaytirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda logistika va yetkazib berish zanjirini takomillashtirish ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan xom-ashyo va materiallarni o'z vaqtida va yetarli miqdorda yetkazib berish, yetkazib berish xarajatlarini kamaytirish, ortiqcha zaxiralarni oldini olish, optimal omborxona boshqaruvini yo'lga qo'yish ishlab chiqarish tannarxini kamaytirishga salmoqli hissa qo'shadi. Zaxira boshqaruvi samaradorligi ishlab chiqarish natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Kichik korxonalarda va yirik ishlab chiqarish tizimlarida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va tannarxni kamaytirish uchun ishlab chiqarish jarayonlarini standartlashtirish, ishlab chiqariladigan mahsulot nomenklaturasini optimallashtirish, yordamchi ishlarni avtomatlashtirish ham yuqori natijalar beradi. Standartlashtirilgan va avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish jarayonlari ish vaqtidan, energiya va xom-ashyodan foydalangan holda ko'proq mahsulot ishlab chiqarishni va ishlab chiqarishni qisqartirilgan muddatda yakunlash imkonini beradi [3].

Boshqaruv jarayonlarini mukammal tashkil etish, moliyaviy boshqaruv va xarajatlarni to'g'ri rejalashtirish, korxona ichidagi uzluksiz nazoratni tashkil qilish orqali ishlab chiqarish samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Bunda ishlab chiqarishga oid va yordamchi xarajatlarning har bir turi ustidan aniq nazorat mexanizmlari ishlab chiqilishi va ularning har birining samaradorligi baholanib borilishi lozim. Har bir xarajat turi bo'yicha aniq ma'lumot olish, kelgusidagi rejalashtirish ishlari uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi. Marketing strategiyasini ishlab chiqish va uni ishlab chiqarish faoliyati bilan uzviy bog'liq holda olib borish –

mahsulot tannarxini kamaytirishga va umumiy ishlab chiqarish samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Marketing bo'limi yordamida bozordagi talab va taklif o'rganiladi, raqobatchilarning mahsulot narxлари va ishlab chiqarish texnologiyalari tahlil qilinadi, iste'molchilarning ehtiyojlari aniqlanadi va ishlab chiqarish jarayoniga moslashtiriladi. Natijada ishlab chiqarishda keraksiz va ortiqcha xarajatlar oldini olish mumkin [4].

Har bir korxona uchun mahsulot tannarxini kamaytirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish eng muhim vazifalardan biridir. Bu yo'lda zamonaviy boshqaruv g'oyalari, ilg'or innovatsion texnologiyalar, samarali resurs taqsimoti va boshqaruvi, mehnat unumdorligini oshirish, sifat va logistika tizimlarini takomillashtirish asosiy omillar sifatida e'tiborga olinishi lozim. Ishlab chiqarish jarayonida har bir bosqichda xarajatlarni inobatga olib, ularni optimallashtirish, ishlab chiqarish va taqsimot zanjirini muvofiqlashtirish, uzluksiz ishlab chiqarishni tashkil qilish nafaqat mahsulot tannarxini kamaytiradi, balki korxonaning raqobatbardoshligini ham oshiradi. Iqtisodiyotimiz rivojlanishini ta'minlashda, mahsulot ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish va samaradorligini oshirish orqali ishlab chiqaruvchilar o'z mahsulotlarini nafaqat mahalliy, balki xalqaro bozorlarda ham muvaffaqiyatli raqobat qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Demak, har bir rahbar va mutaxassis ishlab chiqarish jarayonini yanada takomillashtirish, har bir imkoniyatdan maksimal darajada foydalanish orqali mahsulot ishlab chiqarishni samarali tashkil etishi lozim. Bu o'z navbatida, nafaqat mahsulot tannarxining kamayishiga, balki butun jamiyat farovonligining oshishiga sabab bo'ladi [5].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, mahsulot tannarxini kamaytirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish uchun jarayonning har bir bosqichini chuqur tahlil qilish, xarajatlarni aniq hisoblab, ularni optimallashtirish, ilg'or texnologiyalardan keng foydalanish, resurslardan tejab-tergab foydalanish va sifat nazoratini yaxshilash lozim. Shuningdek, korxonaning har bir bo'limida o'zaro hamkorlik va muvofiqlikni ta'minlash, ishlab chiqarish jarayonida amalga oshirilayotgan har bir harakatning samaradorligini muntazam baholab borish zarur. Aynan shu yo'llar bilan mahsulot ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish va samaradorlikka erishish mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonov, Q.X. (2018). "Mahsulot tannarxini shakllantirish va uni optimallashtirish masalalari". Iqtisodiyot va Innovatsion Texnologiyalar, 5(2), 72-76.
2. Aminov, M.A. (2020). "Ishlab chiqarishda resurslardan samarali foydalanish yo'llari". Iqtisodiyot va Jamiyat, 3(4), 55-60.
3. Bekmurodov, A.B. (2019). "Sanoatda ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalar roli". Innovatsion Taraqqiyot, 11(2), 34-38.

4. Bobojonov, D.B. (2021). “Ishlab chiqarishda tannarxni kamaytirishning zamonaviy usullari”. Rivojlanayotgan Iqtisodiyot, 6(1), 44-50.
5. Ergashev, S.E. (2018). “Ishlab chiqarish jarayonida sifat nazoratini tashkil etish”. Sifat va Standartlashtirish, 2(3), 17-22.
6. G‘ulomov, S.G‘. (2019). “Mahsulot tannarxini optimallashtirishda logistika tizimining o‘rni”. O‘zbekiston Iqtisodiyoti, 7(4), 29-34.
7. Karimov, G‘.K. (2021). “Ishlab chiqarish samaradorligi va resurs tejash muammolari”. Ilm-Fan va Innovatsiyalar, 2(3), 79-85.
8. Matmurodova, M.M. (2020). “Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarining samaradorligi”. Zamonaviy Iqtisod, 10(1), 37-42.